

**NÁBOR DOBROVOLNÍKŮ V USA DO ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ
VE FRANCII, ÚLOHA ZDEŇKA FIERLINGERA
A VOJENSKÉHO ODBORU ČESKOSLOVENSKÉ NÁRODNÍ RADY**

FRANTIŠEK HANZLÍK

The first part of the article shows the efforts of T. G. Masaryk, E. Beneš and M. R. Štefánik to create the conditions for the creation of Czechoslovak foreign troops in the years 1916–1917.

The second part is devoted to the behavior of the gen. M. R. Štefánik and compatriot associations in the United States of America on the possibility of recruiting volunteers into Czechoslovak foreign troops.

The third part of the article deals with the emergence and operation of the Military Department of the Czechoslovak National Council in America under the leadership of Kpt. Zdeněk Fierlinger in the recruitment of volunteers and the military camp in Stamford, Connecticut.

Key words: Czechoslovak foreign troops, military camp, Czechoslovak National Council in America, volunteer, Czechoslovak state.

1. Úvod

Významný podíl na vzniku republiky a na jejím uznání velmocemi měla existence čs. zahraničního vojska, které vzniklo v průběhu války a podílelo se na boji proti Německu a Rakousko-Uhersku, po boku dohodových států. V únoru 1918 se československé zahraniční vojsko stalo oficiálně součástí dohodových armád. Na konci války měly československé legie v Rusku, ve Francii a v Itálii dohromady téměř 90 000 vojáků. Působení čs. legií se stalo důležitým argumentem pro T. G. Masaryka, gen. M. R. Štefánika a E. Beneše při jednáních o vzniku samostatného státu Čechů a Slováků s představiteli USA, Francie a Velké Británie.

Cesta k vytvoření československého zahraničního vojska byla velmi složitá. Hlavní zásluhu na jeho vzniku měli představitelé Československé národní rady (ČSNR), která vznikla v únoru 1916 v Paříži. V jejím čele stál T. G. Masaryk. Jeho nejbližšími spolupracovníky se stali Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik a Josef Dürich.

Masaryk si byl od samého počátku války vědom významu existence československého zahraničního vojska. K tomu uvedl: „*Bez bojujícího vojska náš nárok na osvobození zůstane málo povšimnut...*“¹ Po složitých a málo úspěšných jednáních s představiteli dohodových mocností dospěl T. G. Masaryk k názoru, že k prosazení myšlenky na vznik samostatného státu Čechů a Slováků bude vytvoření československého zahraničního vojska nezbytné.

¹ MASARYK, T. G. *Světová revoluce*. Praha 1930, s. 71

2. Úsilí T. G. Masaryka, E. Beneše a M. R. Štefánika o vytvoření podmínek pro vznik čs. zahraničního vojska

Hlavní zdroj vojáků pro uskutečnění myšlenky Masaryka na vytvoření československého vojska v zahraničí představovali zajatci v Rusku, v Itálii, v Srbsku, v Rumunsku i na jiných místech. Nezměrné úsilí Masaryka, Beneše, Štefánika a dalších představitelů zahraničního odboje o vytvoření podmínek pro formování zahraničního vojska ze zajatců naráželo na odmítavá stanoviska vládních kruhů Ruska, Francie a Itálie s odkazem na Haagské konvence. Ty zakazovaly využívat zajatců k vojenským účelům a jejich zařazování do armády státu, ve kterém dleli v zajetí. V té době byly existující jednotky složené s českých a slovenských vojáků – rota Nazdar v Cizinecké legii ve Francii, československá brigáda v ruské armádě a několik průzkumných rot v armádě italské součástí pravidelných armád těchto států. Československá národní rada v Paříži na ně neměla žádný vliv. V Rusku žádali představitelé Svazu českých spolků na Rusi nejvyšší ruská místa, aby zajatci RU armády v Rusku, kteří se dobrovolně přihlásí do čs. vojska, byli osvobozeni ze zajetí již v dubnu 1915. K jejich požadavku se vyjádřil ministr zahraničí S. D. Sazonov: „*Především považuji za svou povinnost poznamenat, že vyhovětí žádosti Svazu českých spolků bylo by v rozporu s mezinárodním právem. Článek 6 haagské konvence o zákonech a obyčejích války z roku 1907 zakazuje používat zajatců k pracím, jež mají vztah k vojenským akcím. Článek 23 téže konvence stanoví, že bojovíci mu je zakázáno donucovati poddané k účasti na vojenských akcích, namířených proti jejich zemi.*“² Teprve naprosté vyčerpání lidských zdrojů válečných stran a kritická situace na frontách vedly nejdříve Rusko (v dubnu 1917), poté Francii (v létě 1917) a nakonec Itálii (na jaře 1918) k souhlasu k vytváření československého zahraničního vojska ze zajatců.

Idea vytvoření samostatného československého státu se stala rozhodujícím motivem pro vstup tisíců zajatců v Rusku, ve Francii a v Itálii do formujících se pluků čs. zahraničního vojska. Stalo se tak i přesto, že drtivá většina zajatců měla tragické zkušenosti z fronty, ze zajateckých táborů nebo ze strastiplného pochodu ze Srbska přes Albánii do Itálie koncem roku 1917.

Hlavní úsilí T. G. Masaryka a jeho spolupracovníků se v roce 1916 a v první polovině roku 1917 soustředilo na jednání z Francií a Itálií. V průběhu roku 1916 se představitelů ČSNR podařilo dosáhnout rozhodnutí o oddělení slovanských zajatců RU armády od zajatců německých a maďarských v Itálii a ve Francii. To umožnilo zahájit rozsáhlou agitační a propagační kampaň mezi českými a slovenskými zajatci RU armády v těchto zemích. Zároveň Masaryk, Beneš a Štefánik předpokládali, že významný potenciál pro formování zahraničního vojska představují Češi a Slováci – krajané v USA. Stovky jich v té době dobrovolně vstupovali do kanadské armády, protože Kanada byla součástí Britského impéria. Po absolvování vojenského výcviku v Kanadě byli odesíláni na evropské bojiště.

Dne 3. února 1917 přerušily Spojené státy diplomatické styky s Německem. Následně dne 6. dubna 1917 vyhlásily Německu válku. V rámci Českého národního sdružení vznikaly od dubna 1917 vojenské výbory, které organizovaly nábor dobrovolníků do americké armády a organizovaly pomoc rodinám dobrovolníků, kteří nastoupili do armády. Původně se předpokládalo, že v rámci americké armády bude postaven alespoň jeden československý pluk. Tento záměr nakonec nebyl realizován.

Komplikované vztahy měly Spojené státy nadále s Rakousko-Uherskem. Jejich výsledkem bylo rovněž vyhlášení války, ale až 7. prosince 1917.

² BENEŠ, E. *Světová válka a naše revoluce*. Praha 1935, s. 562.

3. Jednání gen. M. R. Štefánika s vládními činiteli a s představiteli krajanských spolků v USA

V létě 1917 již bylo o vzniku čs. armády ve Francii rozhodnuto. Současně probíhala intenzivní jednání mezi představiteli ČSNR o konkrétních podrobnostech formování čs. armády ve Francii a o jeho statutu.³ V červnu 1917 odplul M. R. Štefánik do Spojených států. Před odjezdem do Ameriky měl hodnost majora francouzské armády. Pro zvýšení jeho autority při předpokládaných jednáních s nejvyššími představiteli USA mu byla propůjčena hodnost generála. Jeho hlavním cílem bylo získat souhlas amerických úřadů s náborem dobrovolníků a projednat konkrétní postup s vedoucími činiteli krajanského hnutí.

Největší krajanské spolky v Americe – Národní svaz českých katolíků (NSČK), Slovenská liga (SL) a České národní sdružení poskytovaly v té době rozsáhlou finanční a materiální pomoc čs. zahraničnímu odboji a také slovanským zajatcům RU armády, kteří se nacházeli v zajateckých táborech v Rusku, v Srbsku v Itálii i na jiných místech. Všechny krajanské spolky uznávali vedoucí postavení Českého národního sdružení, které poskytování finanční a materiální pomoci koordinovalo a řídilo.⁴ ČNS disponovalo dobře fungující organizační strukturou složenou s ústředí, z krajských výborů, okresních výborů a místních odboček, které působily ve všech amerických státech a v Kanadě, kde žili naši krajané. V létě 1917 mělo ČNS stovky místních odboček.⁵

Po jednání se členy americké vlády ve Washingtonu svolal Štefánik na polovinu srpna 1917 do Chicaga poradu zástupců Slovenské ligy, Českého Národního Sdružení, Národního svazu českých katolíků i dalších významných krajanských organizací. V jejím průběhu seznámil přítomné s plány Československé Národní Rady v Paříži na vybudování armády. Zároveň oznámil, že Francie souhlasí s vybudováním armády a že Spojené státy vyslovily souhlas s náborem dobrovolníků, kteří nepodléhali odvodní povinnosti, do armády americké. Původně předpokládali Štefánik s Benešem, že se jim podaří získat v Americe kolem 20 000 dobrovolníků do čs. legií ve Francii. Vzhledem ke skutečnosti, že vláda Spojených států nakonec umožnila pouze nábor mezi krajany, kteří nepodléhali odvodní povinnosti do americké armády, museli svoje plány podstatně korigovat.

Žádost Štefánika, aby se krajané podíleli na náboru dobrovolníků do zahraniční armády, vyvolal mezi nimi nejdříve velké obavy. Jeden z představitelů NSČK František Šindelář uvedl: „Hrozili jsme se s počátku myšlenky, že měli bychom nabádati své krajany v Americe, aby šli do Francie, kde litice válečná tak hrozně řádila, a tam na bojišti umírali.“⁶ Štefánik při jednání s krajany vyslovil myšlenku, že národ, který není ochoten umírat za svoji svobodu, není svobody hodný. Krajanům podrobně vysvětlil představy ČSNR o formování armády ve Francii. K tomu F. Šindelář uvádí: „Když vyložil nám [Štefánik] celý plán organizace československé armády a vysvětlil, co od nás Národní Rada v té věci očekává, pokoušela se o mnohé z nás zá-

³ Návrh na vytvoření československého vojska ve Francii vypracovala ČSNR v červnu 1917. BENEŠ, E. *Světová válka a naše revoluce*. Praha 1935, s. 293–295.

⁴ Slovenská liga a České národní sdružení se dohodly na společném postupu v říjnu 1915. Výsledkem byl podpis Clevelendské dohody. Národní svaz českých katolíků a České národní sdružení podepsaly společně prohlášení 4. července 1917 v Chicagu. Prohlášení bylo zveřejněno ve všech krajanských novinách. V průběhu jednání obdrželi účastníci zprávu o účasti čs. brigády v bitvě u Zborova. Společně dali k dispozici částku 5000 dolarů, která byla okamžitě odeslána do Ruska ve prospěch raněných příslušníků brigády. *Z boje za svobodu otčiny*. Chicago 1924, s. 64.

⁵ Koncem války mělo ČNS 16 krajských výborů a 320 odboček. MARTINEK, J. *The czechoslovak national council of America*. Chicago 1962, s. 7.

⁶ *Z boje za svobodu otčiny*. Chicago 1924, s. 79.

Obr. 1. M. R. Štefánik ve Washingtonu s představiteli Slovenské ligy a Českého Národního Sdružení. V první řadě vlevo od Štefánika předseda Slovenské Ligy Albert Mamatey, vpravo předseda Českého Národního Sdružení Ludvík Fisher. V druhé řadě za Štefánikem vpravo Viktor Emanuel Voska, vlevo Karel Pergler.

*vrat', neboť to, co bylo od nás požadováno, zdálo se býti nad naše síly.*⁷ Na závěr jednání kladl Štefánik krajanům na srdce, aby při náboru dobrovolníků posuzovali nejen jejich tělesné schopnosti, ale i jejich charakter. K tomu uvedl: „*Pamatujte si, že nízká duše zůstane nízkou duší i v uniformě vojáka. Muž charakteru nedobrého jest nedobrým bojovníkem, a takového v československé armádě nechceme.*“⁸

V průběhu jednání sdělil Štefánik, že veškeré výlohy spojené s přepravou dobrovolníků do Francie uhradí francouzská vláda. Národní svaz českých katolíků, Slovenská liga a České národní sdružení se zavázaly, že ponese všechny ostatní výdaje spojené s nábořem dobrovolníků a působení vojenských kancelářů. Zároveň bylo rozhodnuto, že hlavní vojenské kanceláře budou působit v Clevelandu a v Chicagu.

V září 1917 vydal M. R. Štefánik provolání o národní mobilizaci. V neděli 14. října 1917 navštívil Chicago. Na dvou velkých schůzích v síni Havlíček – Tyrš a v Plzeňském parku vyzval krajanů ke vstupu do československé armády. K nástupu dobrovolníků do armády vyzvali také přítomní činitelé Sokola. Rychlému šíření informace o náboru dobrovolníků mezi krajanů bránila zpočátku skutečnost, že v té době již probíhaly povinné odvody do americké armády. Část kra-

⁷ *Z boje za svobodu otčiny*. Chicago 1924, s. 80.

⁸ *Z boje za svobodu otčiny*. Chicago 1924, s. 81.

janských časopisů se obávala zveřejnit informaci o mobilizaci krajanů, protože jejich vydavatelé pochybovali o tom, zda americká vláda s náboru do československé armády souhlasí. Gen. Štefánik pozval na poradě zástupce všech českých časopisů v Chicagu, kde jim vysvětlil stanovisko americké vlády k náboru dobrovolníků z řad krajanů. Po tomto jednání zveřejnily Štefánikovo svolání o národní mobilizaci všechny krajské noviny a časopisy.

Dekret prezidenta Francouzské republiky o vytvoření československé autonomní armády ve Francii, vydaný dne 16. prosince 1917, zásadním způsobem ovlivnil další vývoj událostí a setkal se s mimořádným ohlasem i mezi českými a slovenskými krajanů v USA a Kanadě. Vznik československé autonomní armády ve Francii považovali krajané v Americe za faktické uznání budoucího samostatného státu Čechů a Slováků.

4. Úloha Zdeňka Fierlingera a Vojenského odboru Československé národní rady v Americe při náboru dobrovolníků do čs. autonomní armády ve Francii

Po dlouhých jednáních s představiteli nejvýznamnějších krajských spolků v USA se stal gen. M. R. Štefánik známou a uznávanou osobností mezi všemi krajanů. Na podzim 1917 však probíhala komplikovaná a zatím neúspěšná jednání mezi představiteli ČSNR o vytvoření podmínek pro formování čs. armády v Itálii. E. Beneš, který jednání vedl, neměl v Itálii takové postavení a autoritu jako M. R. Štefánik. Proto netrpělivě očekával jeho návrat z USA, aby jednání mohla pokračovat. Současně měla ČSNR zájem uplatňovat přímý vliv na nábor dobrovolníků v USA a jejich přesun do Francie. Proto byl v říjnu 1917 odeslán jako styčný důstojník ČSNR s krajskými spolky do USA kapitán ruských legií Zdeněk Fierlinger.

Fierlinger vstoupil do České družiny v Rusku již v srpnu 1914. V řadách České družiny, střeleckého pluku, brigády a nakonec 4. střeleckého pluku působil až do září 1917. V bojích u Zbo-

Obr. 2. Podporučík Zdeněk Fierlinger jako velitel roty ruských legií.

rova počátkem července se vyznamenal jako velitel roty. V září 1917 působil jako velitel praporu ve 4. střeleckém pluku. Patřil mezi nejlepší důstojníky našich ruských legií. Pro funkci styčného důstojníka v USA byl vybrán zřejmě proto, že jako jeden z mála ovládal anglický jazyk a od roku 1911 do začátku války pracoval jako úředník u americké firmy Harvester Company v Rusku.⁹ Po příjezdu do USA okamžitě navázal kontakty s představiteli krajaňských spolků a zapojil se do organizace náboru dobrovolníků.

Po jednání Štefánika s představiteli hlavních krajaňských spolků v USA byl založen hlavní Československý vojenský výbor.¹⁰ V jeho čele stáli představitelé spolků, které se rozhodujícím způsobem podílely na poskytování finanční a materiální pomoci čs. zahraničnímu odboji. Za ČNS to byl jeho Předseda MUDr. Ludvík Fisher a dále Vojta Beneš a Josef Tvrzický. Slovenskou ligu zastupovali Albert Mamatey, předseda SL a Josef Bušek, člen hlavního výboru SL. Dalšími členy se stali: Josef Čermák, starosta Obce sokolské, Ignác Gossay, redaktor z Clevelendu, Milan Gotting, redaktor Slovenského Sokola a Gustav Košík, starosta Katolického slovenského Sokola. Území Spojených států bylo rozděleno na 4 hlavní odvodní okresy, pro které byli jmenováni až na jednu výjimku referenti a subreferenti z hlavního výboru. Ke každému okresu bylo zařazeno několik amerických států. Úkolem referentů bylo organizovat nábor v oblastech přidělených států, kde žili krajaňe ve spolupráci s odbočkami ČNS, SL a dalších krajaňských spolků. Dalším úkolem referentů bylo organizování náboru dobrovolníků za účasti příslušníků čs. armády ve Francii, jejichž vyslání do USA slíbil gen. Štefánik před svým odjezdem do Francie.

Území Spojených států rozdělil hlavní Československý vojenský výbor následovně: I. okres – referent Milan Getting (státy New York, Connecticut, New Jersey, Massachusetts, Virginia a Maryland). II. okres – referent Gustav Košík (státy Pensylvánie, Ohio a Michigan). III. okres – referent Josef Čermák (státy Iowa, Illinois, Indiana, Missouri, Wisconsin a Minnesota). IV. okres – referent Jan Straka, subreferent Vojta Beneš (státy Nebraska, Kansas, Severní a Jižní Dakota, Texas a Kalifornie). V každém okrese bylo vytvořeno několik vojenských výborů, které určovaly důvěrníky, jejichž úkolem bylo udržovat kontakt s referenty okresů a organizovat náborové akce v určené oblasti. Také ve vojenských výborech na nižších stupních měli být zástupci spolků jako v hlavním výboru. Prvním úkolem vojenských výborů bylo sestavení adresáře všech českých a slovenských osad v jejich působnosti a rozšíření provolání gen. M. R. Štefánika ke krajaňům. Úkolem šířit informace o náboru dobrovolníků a realizovat propagační kampaň byli pověřeni Josef Tvrzický a Ignác Gossay. Při vytvoření hlavního Československého výboru byl potvrzen závazek ČNS, SL a NSČK o hrazení výdajů na nábor dobrovolníků. Každý z uvedených spolků se zavázal uhradit třetinu nákladů. Okamžitý počáteční vklad činil 1000 dolarů od každého spolku.

První dobrovolníci do budoucí československé armády odpluli do Francie začátkem listopadu 1917. Šlo o několik desítek dobrovolníků, kteří se přihlásili v euforii vzniklé na veřejných vystoupeních gen. Štefánika v Chicagu. Zajištění organizovaného náboru dobrovolníků v oblastech obývaných českými a slovenskými krajaňy si vyžádalo delšího času. Výhodou byla skutečnost, že téměř všude v oblastech obývaných krajaňy působily velmi aktivně, již od roku 1914, odbočky ČNS, SL a později i NSČK. Referenti okresů i důvěrníci vznikajících vojenských výbo-

⁹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/fierlinger_zdenek.html

¹⁰ Zápis o vytvoření hlavního Československého vojenského výboru není datován. Další zápis z jednání výboru má datum 9. listopadu 1917. Z uvedeného lze usuzovat, že hlavní výbor vznikl s největší pravděpodobností koncem října 1917. VÚA–VHA, fond (dále f.) ČNS Amerika, vojenský výbor, karton (dále k.) 16, inventární číslo (dále inv. č.) 757.

rů mohli využít i přízně českého a slovenského sokolského hnutí, které bylo rozšířeno po celých spojených státech.

Nereálné se v té době ukázalo naplnění slibu gen. Štefánika o vyslání příslušníků čs. vojska do USA na pomoc náboru dobrovolníků. Hlavním důvodem byl fakt, že se formování československé autonomní armády ve Francii potýkalo i po vydání dekretu prezidenta o jejím zřízení s vážnými problémy až do jara 1918. Dokument – *Instrukce francouzského ministerstva války a Národní rady československé o vytvoření autonomní československé armády*, který stanovoval podmínky formování armády a její statut byl vydán až 7. února 1918.¹¹ Velmi aktivně však již v té době působil v New Yorku kpt. Zdeněk Fierlinger.

První zmínky o jeho aktivitách a o spolupráci s vojenskými výbory se objevují v dokumentech výborů koncem ledna 1918. V dopise hlavnímu vojenskému výboru 23. ledna 1917 vyjádřil zklamání nad dosavadními výsledky náboru dobrovolníků a vyslovil názor, že hlavní příčinou jsou problémy v činnosti vojenských výborů a jejich důvěrníků. Zároveň se zmínil o nutnosti radikálních změn a žádal důvěrníky vojenských výborů, aby učinili vše proto, aby v další výpravě bylo podstatně více dobrovolníků. Reálný stav v náboru dobrovolníků od listopadu 1917 do konce ledna 1918 ukázal, že původní představy hlavního Československého výboru o počtu hlásících se dobrovolníků byly nereálné. Na schůzi výboru 9. listopadu 1917 byl stanoven požadavek získat do tří měsíců nejméně 4000 dobrovolníků. Za tři měsíce však bylo získáno pouze několik stovek dobrovolníků, kteří do začátku února 1918 odjeli do Francie.

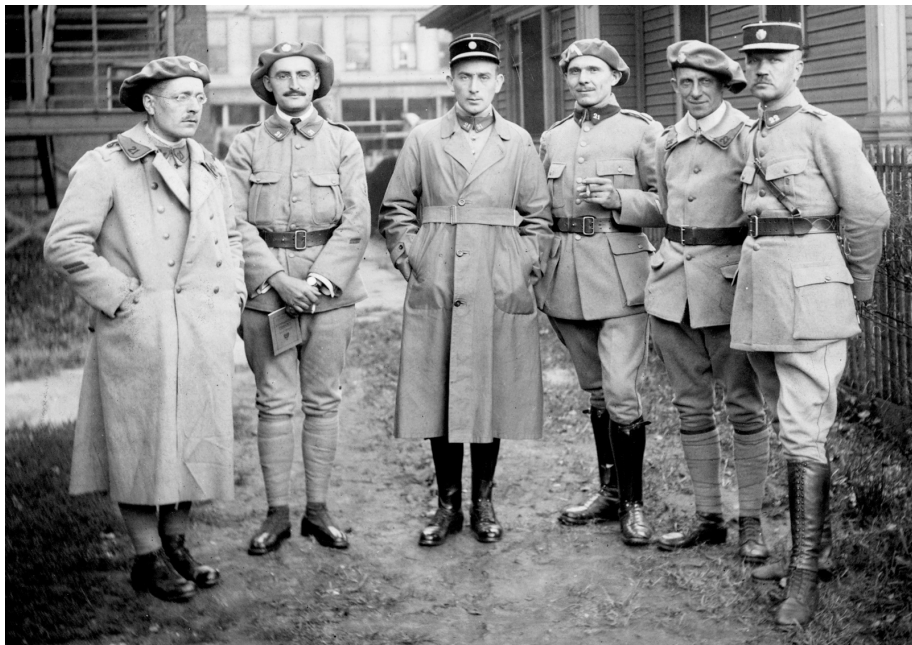
Při náboru dobrovolníků se vojenské výbory potýkaly s problémy, které ve svém důsledku znamenaly, že počet těch, kdo nakonec nastoupili cestu do Francie, byl velmi nízký. Dobrovolníci nejdříve podepisovali přihlášku, v níž se zavazovali, že na výzvu ČSNR nastoupí cestu do Francie. Mnozí z nich nakonec odmítli do Francie odjet z různých důvodů. Sdělili například, že přihlášku podepsali pod vlivem alkoholu, udávali rodinné důvody nebo i skutečnost, že mají dosud občanství Rakousko-Uherska.

Podstatnou změnu v náboru dobrovolníků přinesl až vznik odbočky ČSNRA pro Ameriku a vytvoření jejího vojenského odboru v čele s kpt. Fierlingerem. Odbočka Československé národní rady v Americe (OČSNR) jako výkonný orgán českých a slovenských organizací v Americe a zástupce pařížské ČSNR ve Spojených státech a v Kanadě vznikla na společném jednání představitelů ČNS, SL a NSČK ve dnech 9. až 12. února 1918 v Chicagu.¹² Zároveň bylo rozhodnuto o zřízení jejího Vojenského odboru (běžně se používal i termín vojenská kancelář) do jehož čela byl postaven kpt. Zdeněk Fierlinger. Bylo rozhodnuto, že kancelář OČSNR bude sídlit ve Washingtonu a vojenský odbor v New Yorku. Byly vypracovány podrobné stanovy Vojenského odboru OČSNR.¹³ Vojenský odbor byl podřízen přímo OČSNR. Vojenskému odboru byly přímo podřízeny stávající vojenské výbory. Ve stanovách byly všem vojenským výborům stanoveny, mimo jiných, úkoly: provádět intenzivní agitaci ve svém okrese, organizovat přednášky a veřejné schůze, zřizovat další jim podřízené vojenské výbory, do okresů vysílat speciální emisary, zvláště dobrovolníky z Francie, kteří jim budou přiděleni. Tajemníkům vojenských výborů byla stanovena povinnost podávat vojenskému odboru pravidelně jednou týdně výkaz činnosti. Každý první den v měsíci měl tajemník vojenského výboru předkládat vojenskému odboru odhad výdajů na následující měsíc. Výdaje hradil Vojenský odbor OČSNR z prostředků, které obdržel

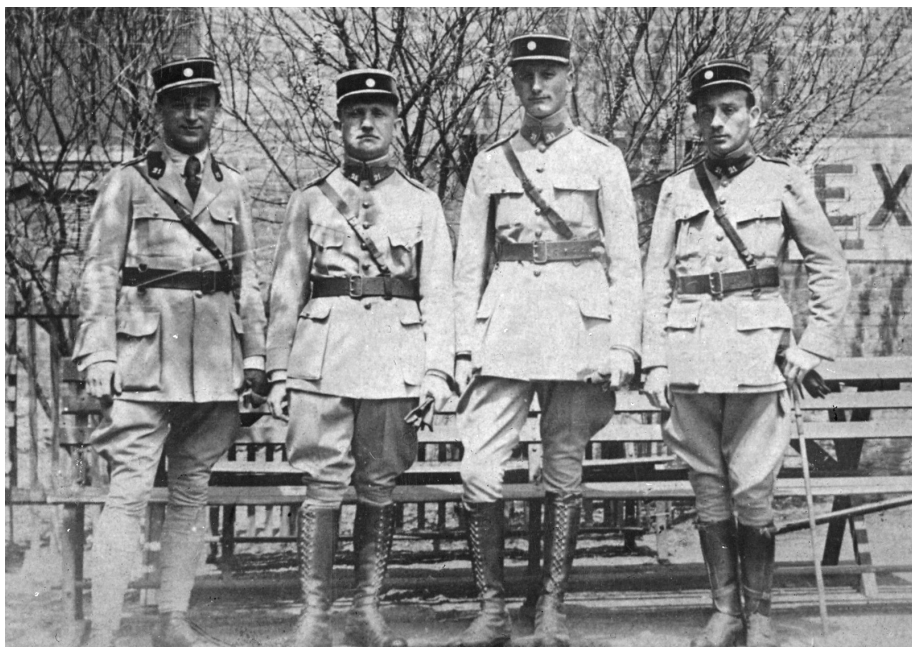
¹¹ BENEŠ, E. *Světová válka a naše revoluce*. Praha 1935, s. 325–333.

¹² MARTINEK, J. *The czechoslovak national council of America*. Chicago 1962, s. 8. *Zlatá kniha Československého Chicaga*. Chicago 1926, s. 63.

¹³ Stanovy Vojenského Odboru Odbočky Československé národní rady v Americe. VÚA–VHA, f. ČNS Amerika, k. 16, inv. č. 765.

Obr. 3. Skupina důstojníků čs. armády ve Francii, kteří působili ve Vojenském odboru ČSNR v USA. Uprostřed skupiny por. Oldřich Španiel.

Obr. 4. Důstojníci 21. pluku čs. legií z Francie poručíci Oldřich Španiel, Miloslav Niederle, Josef Horvát a Antonín Holý (na fotografii zprava).

V těchto ušlechtilých mužných projevech mocností Starého i Nového Světa s důrazem vzpomenu také našeho utrpení, našich tužeb a historických i přirozených práv.

Pěctřicet, zodpovědnost před budoucností kázala nám zaznamenati tyto závažné projevy a sliby, věčnost pak vryla je hluboko do našich duší.

Připomínáme poslední mohutný hlas, který se ozval v prostorách Carnegie Hall dne 16. září 1917. V tento památný den za přítomnosti hodnostářů spojeneckých a jiných vynikajících osobností, za hřímavého potlesku tisíců shromážděných prohlásil pan Henri Franklin-Bouillon, slavný politik a člen nynější francouzské vlády, znova, důrazně a v úplné shodě s námi nejen solidaritu národa francouzského s trpícími národy, ale zvláště oprávněnost a nutnost našeho boje za skutečnou svobodu.

Přítomní američtí občané zřejmě s hrdostí vzpomněli v této chvíli nesmrtelných slov prezidenta Wilsona, jenž podobně vzal v ochranu malé národy, hlásaje jejich právo na existenci a svobodné sebeurčení.

Boj náš je boj zásadní.—Avšak vědomí, že máme oporu ve Spojencích, utvrzuje naši sílu a našeho ducha. Konkrétně tyto s y m p a t i e nám umožňují dnes vojensky se reorganisovati,

skutečnou Česko-slovenskou armádou

dokázati prakticky naše sympatie se Spojenci a vydatně podepřítí naše práva.

Zvěst ta osvěží národ náš pod jařmem ještě úpící, naplní zadostučiněním naše dobrovolníky, kteří ve svatém zápalu stanuli již pod prapory Spojenců. Ona též vyvolá radostný ohlas v duši statisíců Čechů a Slováků za hranicemi, kteří proti své vůli nuceni byli dosud chovati se poměrně trpně, zatím co se rozvíjelo drama člověčenstva a krvácel náš národ.

Národní Radě Česko-Slovenské svěřen byl zodpovědný úkol, provést organizaci našeho vojska.

Opirajíc se o vůli sjednoceného národa doma a o práva priznaná jí zahraničními organizacemi, prohlašuje tudíž ona

Všeobecnou národní mobilisaci.

Mobilisace tato, ač dobrovolná, bude zajiště úplná.

Aby byla účinná, musí být rychlá.

Obr. 5. Druhá strana prohlášení gen. M. R. Štefánika ke krajanům z října 1917.

od ČNS. Z prostředků obdržených od vojenského odboru mohly vojenské výbory hradit plat tajemníka, kancelářské výlohy, výlohy spojené s cestami v zájmu náboru, výlohy na propagaci a výlohy spojené s cestami dobrovolníků. Další pasáž stanov byla věnována podrobným instrukcím jak zpracovat dokumenty potřebné při odjezdu dobrovolníků.

Vojenským výborům se postupně dařilo úkoly uvedené ve stanovách realizovat ve své činnosti. Pozitivně se v náboru dobrovolníků promítlo i založení vojenského tábora ve Stamfordu (stát Connecticut). Výcvikový tábor čs. dobrovolníků (Czechoslovak Camp) vznikl dne 8. dubna 1918. Nacházel se hodinu jízdy od New Yorku, pět mil od města Stamford. Znamý americký sochař Gutzon Borglum dal pro vybudování tábora, umístěného v blízkosti železniční tratě, k dispozici přes 400 akrů pozemků a lesů za nepatrný nájem 35 dolarů měsíčně. Ještě před otevřením bylo nutné vybudovat potřebné zázemí v podobě ubytoven, jídelny a dalších potřebných objektů.

Tábor spravovala tříčlenná kancelář v čele s velitelem, která podléhala Vojenskému odboru OČSNR v New Yorku. Chod tábora upravoval denní řád, který měl 30 bodů. Při prvním ranním signálu táborového trubače se vztyčovala vlajka, která se stahovala v rámci večerní modlitby. Mužstvo i představení si tykali a oslovovali se navzájem „bratře“. Každý dobrovolník denně dostával 10 centů, které se vyplácely týdně. Přesuny dobrovolníků do tábora zabezpečovaly vojenské výbory. Transporty do Francie se prováděly na francouzských lodích.¹⁴

¹⁴ Podrobné informace o vzniku a fungování vojenského tábora ve Stamfordu obsahuje fond Odbočky ČSNRA–USA, uložený ve VÚA–VHA a fond České Národní Sdružení v Americe – Vojenský výbor, k. 16.

Obr. 6. Výzva Českého národního sdružení z října 1917.

Češi a Slováci--do zbraní!

Hodina pomsty za krivdy páchané na národu
a vlasti udeřila! Nastala doba činu.

“Kto za pravdu horí.”

Žádný národ nepožíval dosud trvalé svobody, jestliže si jí nevyděl sám a neposvětil velkými obětmi na státech a životech. Že v plném vědomí této historické pravdy domáhají se Češi a Slováci svých práv, to dokazuje martyrium statisíců našich a trvalý, houževnatý, organisovaný boj všech vrstev národa.

Ta velká, námi přinesená už žertva nebyla marná. Ona otrásla svědomím mnohých poctivých lidí, jmenovitě v táboře Spojenců, a vzbudila úctu a porozumění pro naše snahy. Dnes i nejskeptičtější pozorovatel musí být přesvědčen o politické vyspělosti našeho národa, vida jeho obětavost, přísnou ukázněnost a jmenovitě jednotný ideový postup Čechů a Slováků doma a za hranicemi.

Sám odvčků nepřítel uvědomuje si pozvolna, ne však beze zloby, rostoucí naše úspěchy a doufá zabránit dalšímu jich rozvoji znemou dosavadní své taktiky. Vše-

učiněním naše dobrovolníky, kteří ve svatém zápalu stanuli již pod prapory Spojenců. Ona též vyvolá radostný ohlas v duši statisíců Čechů a Slováků za hranicemi, kteří proti své vůli byli nuceni dosud chovati se poměrně trpně, zatím co se rozvíjelo drama clověčenstva a krvácel nás národ.

Národní Kadé Česko-Slovenské svěřen byl zodpovědný úkol, provésti organisaci našeho vojska.

Opírají se o vůli sjednoceného národa doma a o práva priznaná jí zahraničními organisacemi, prohlašuje tudíž ona

Všeobecnou národní mobilisaci

Mobilisace tato, ač dobrovolná, bude zajisté úplná.

Aby se mohlo počítati na blahovůli i mocnosti, musí se dítí v rámci stávajících zákonů a zvláštních smluv.

Dobrovolníci, kteří se přihlásili ke službě, (podmínkou k přijetí věk od 18–45 let, nesměli podléhat odvodu do americké armády, otcové rodin nesměli mít více jak 4 děti) byli po vyplnění příslušných formulářů posílány přímo do New Yorku, kde po zaregistrování ve vojenské kanceláři odjeli do vojenského tábora ve Stamfordu.

Rodinám dobrovolníků náležela podpora, která u bezdětných žen činila 14 dolarů, u žen s jedním dítětem 18 dolarů, se dvěma dětmi 22 dolarů, se třemi 26 dolarů a se čtyřmi dětmi 30 dolarů měsíčně. Pomoc dobrovolníkům poskytoval i Americký červený kříž. Vojenský odbor ČSNR zasílal okamžitě po odjezdu transportu dobrovolníků do Francie cestou hlavního pomocného výboru jména a adresy rodin centrále Amerického červeného kříže do Washingtonu.

Zdeněk Fierlinger působil v čele Vojenského odboru OČSNR do konce dubna 1918. Poté odjel do Francie, kde působil jako jeden z nejbližších spolupracovníků E. Beneše v ČSNR. Spolu se skupinou důstojníků, kteří byli přiděleni k vojenskému odboru do New Yorku, měl výrazný osobní podíl na tom, že se podařilo postupně vyřešit problémy v náboru dobrovolníků z řad krajanů do čs. legií ve Francii. Vojenský odbor ČSNRA působil úspěšně i po jeho odjezdu do Francie až do ukončení náboru 15. listopadu 1918.

Výraznou pozitivní změnu v náboru dobrovolníků znamenal i příjezd důstojníků čs. legií z Francie poručíků A. Holého, J. Horváta, M. Niedrleho a O. Španiela. Na základě rozhodnutí vojenského odboru byli přiděleni k vojenským výborům jednotlivých okresů. Ve spolupráci s vojenskými výbory prováděli agitační činnost formou přednášek, účastnili se besed s krajanými a účastnili se společenských a kulturních akcí. Vydávali i tiskoviny a letáky. V nich seznamovali krajanými s významem čs. vojska ve Francii pro vznik samostatného státu a s podmínkami života v armádě. Pravidelně zasílali vojenskému odboru do New Yorku zprávy o svém působení. Ve velmi krátké době se informace o jejich působení rozšířily mezi krajanými a ti si je velmi oblíbili.

Obr. 7. Výzva ČNS k všeobecné národní mobilizaci krajanů vydaná v říjnu 1917.

Česko-slovenská armáda

Dobrovolníci pro příští výpravu budou povoláni k praporu na den 6. února t. r. o 9. hodině ráno.

Dobrovolníci obdrží povolávací a jízdní listky od místního důvěrníka a v místech, v kterých důvěrník není, z úřadovny Vojenského Odboru Československé Národní rady v New Yorku.

Jízdní listky budou dodány místním agentem železniční dráhy. Občané Spojených Států ve vojenském státě, t. j. od 21. do 31. roku, musí mít osvobozovací listky (exemption cards) od místního vojenského úřadu (local board), datované po 20. listopadu 1917.

Bude to již sedmá výprava dobrovolníků. Předesešle výpravy dorazily šťastně do Francie a soustředí se k němu C . . .

Československá Národní Rada volá všechny Čechy a Slováky za hranicemi do zbraně. Věrný syn svého národa uposlechne bez váhání hlasu krve a svědomí a přihlásí se pod československý prapor.

Za Vojenský Odbor:

ŠT. KAPITÁN,
ZDENĚK FIRLINGER,
FRANT. KOPECKÝ.

Československý Výbor, 5286 Broadway, (Probulov), vyřizuje záležitosti dobrovolníků v místě.

Pozn. red. Vyškrtáváme místa shromáždění našich dobrovolníků o své újmě, pamětliví přání vlády, která zapovídá prozrazování informací nepříteli nějak pomocí mohoucích.

Obr. 8. Pokyny Vojenského odboru ČSNR dobrovolníkům, kteří se rozhodli odjet do Francie.

Svědčí o tom i desítky dopisů vojenských výborů, místních odboček ČNS, SL i jednotlivých krajanů vojenské odbočky do New Yorku, v nichž žádali, aby k nim byli vysláni na náborové akce.

V průběhu roku 1918 až do ukončení činnosti vojenského výboru provedli stovky přednášek a propagačních akcí nejen mezi krajanů. Problém vzniku samostatného státu Čechů a Slováků se tak dostal do povědomí krajanů i celé americké veřejnosti.

Významným centrem pro nábor dobrovolníků se vedle Chicaga stal Cleveland ve státě Ohio. Český podnikatel M. Zeman koupil na podzim 1904 budovu bývalého sirotčince, která se nacházela na hlavní třídě české části města Broadway s cílem přeměnit ji na krajaňské centrum. Na přestavbu budovy věnoval značné finanční prostředky a nazval ji Probulov, po vesnici nacházející se poblíž Orlíku nad Vltavou, kde se narodil. Probulov se stal významným střediskem národní, pomocné a vojenské činnosti celého rozsáhlého regionu. Mělo zde sídlo České Národní Sdružení, v budově působila ústředna pomocné organizace Včelka a odvodní kancelář pro nábor dobrovolníků na francouzskou frontu. Vybírala se zde Národní daň, fungovala sběrná šatstva, prádla, obuvi a potravin pro příslušníky čsl. legií. Jen pomocný odbor Včelky zaslal legionářům do Ruska a Francie dárky v hodnotě 125 000 dolarů.

Na náboru dobrovolníků se významnou měrou podílel i známý český grafik a ilustrátor Vojtěch Preissg. Do Ameriky odjel v roce 1910. Do Čech se vrátil až do v r. 1931. Úzce spolupracoval s Vojenským odborem OČSNRA. Stál v čele vojenského výboru v Bostonu. Je autorem mnohých náborových plakátů pro československé legie. Zpracoval také památný manifest k Americkým Slovákům. Pracoval neúnavně ve prospěch Českého národního sdružení. Jeho pla-

Cesko-slovenská armáda.**V ý z v a .**

Mnozí z povolaných dobrovolníků neuposlechli vyzvání a nedostavili se k lékařské prohlídce, někteří pak přijeli do New Yorku a odtud před samým odjezdem zmi zeli, porušivše tak dané čestné slovo. Tím dopustili se zrady na svém národě a poskvrnili svoji čest.

Vyzýváme všechny, kdož z jakýchkoli příčin neuposlechli vyzvání, jakož i ty, kdo ze zbabělosti v poslední okamžik couvli, aby se přihlásili nejdéle do 6. února t. r. do 9. hodiny ranní v úřadovně Vojenského Odboru Československé Národní Rady v New Yorku, Tribune Bldg. Room 1431 a tím odčinili svoje provinění.

V Clevelandu hlase se v úřadovně Československého Výboru, 5286 Broadway (Probulov).

Kdo neuposlechne tohoto vyzvání, bude prohlášen za zběha a jeho jméno, adresa i podobizna budou uveřejněny v denních listech pro výstrahu a na věčnou hanbu jemu i jeho rodině.

Za Vojenský Odbor Československé Národní Rady v New Yorku.

ŠT. KAPITÁN
ZDENĚK FIRLINGER
FRANT. KOPECKÝ.

Obr. 9. Výzva Vojenského odboru ČSNR ukazuje problémy, které se při náboru dobrovolníků vyskytovaly.

Lide český a slovenský!

Mohutná revoluce československého lidu, která má ukázat světu, že jsme silným a nezdolným národem, jemuž vždy byla svoboda nejvyšším ideálem, dospěla již k vrcholnému bodu! Lid náš doma krvácí a hladoví, ale přece zvedl svou pěst a chce svá práva. Jest zapotřebí, abychom i my konečně se zvedli a šli do pole, kde měřena bude hodnota naše. Musíme dát i my svou obět krve.

V pátek, dne 16. srpna

v 8:30 večer přijde k nám a promluví

v Divadelní Síni, v Narka, Kans.

důstojník Československé armády ve Francii, poručík

OLDŘICH ŠPANIEL

Poví nám o tom, jak se armáda československá organizovala, jak bojovala a co pro ni učiniti máme.

Přijďte všichni Čechoslováci!

Vstup volný! Sběrka nebude žádná!

Dostal Plakát v Osača, Nebra.

Obr. 10. O akcích, které realizovali důstojníci čs. legií ve Francii, vyslaní Vojenským odborem ČSNR byli krajané informováni v krajaněm tisku a stovkami plakátů. Por. Oldřich Španiel byl mezi krajany nejpopulárnější.

káty, využívané v propagačních akcích se staly známými nejen v Americe, ale i ve Francii, v Itálii a v Rusku.

Nábory dobrovolníků a pomoc čs. zahraniční armádě osobně podpořil i T. G. Masaryk při své návštěvě v USA v květnu 1918. Na jaře roku 1918 se vydal z Moskvy přes Sibiř, Koreu, Japonsko a Kanadu do USA, aby ovlivnil názory americké administrativy ve prospěch konstituování samostatného státu Čechů a Slováků. Triumfálního uvítání se mu dostalo 5. května 1918 od českých a slovenských krajanů v Chicagu. Podobné přijetí zažil i v New Yorku. Navštívil i československé dobrovolníky ve výcvikovém táboře ve Stamfordu. V Pittsburgu podepsal 30. května 1918 spolu s představiteli českých a slovenských krajaněch organizací v USA památnou dohodu o společném státu.

Vojenský odbor Československé národní rady v Americe působil až do konce války. Po celou dobu organizoval a řídil nábor dobrovolníků a také činnost vojenského tábora ve Stamfordu. S blížícím se koncem války byl přesun dobrovolníků do Francie zastaven. Do československých legií ve Francii se dobrovolně přihlásilo 3 002 Čechů a Slováků. Celkem 2 390 z nich odjelo do Francie. Ostatní zůstali ve Spojených státech v důsledku ukončení 1. světové války.¹⁵

¹⁵ VÚA-VHA, f. ČNS Amerika, k. 16.

5. Závěr

Všestranná pomoc krajanů v USA československému zahraničnímu odboji za 1. světové války se stala významným faktorem umožňujícím vznik samostatného státu Čechů a Slováků. Vedle finanční pomoci nelze pominout ani rozsáhlou pomoc materiální, která putovala lodními transporty především do Francie, Ruska a Itálie. Dobrovolným vstupem do československého vojska ve Francii, ale i do armády Spojených států prokázali krajané ochotu položit za vznik nového státu i svůj život. Vojenský význam účasti dobrovolníků z řad krajanů v bojích na frontě ve Francii daleko převýšil význam politický a morální. V průběhu náborové kampaně po celých Spojených státech se krajanská, ale i americká veřejnost včetně vládních činitelů seznamovala s cílem čs. zahraničního odboje. To se projevilo ve výrazné podpoře myšlenky na vytvoření samostatného československého státu ze strany americké veřejnosti i vládních a parlamentních kruhů USA v létě 1918.

Podle oficiálních amerických údajů bylo do armády USA zařazeno 30 218 Čechů a 12 186 Slováků narozených v Rakousko-Uhersku. Z nich bylo 30 000 odesláno na frontu do Francie.¹⁶ Dále v americké armádě sloužilo téměř 28 000 Čechů a Slováků narozených v Americe. Z výše uvedených údajů vyplývá, že se bojů ve Francii zúčastnilo více než 35 000 krajanů. Spolu s ostatními příslušníky čs. legií ve Francii, v Itálii a v Rusku bojovalo na frontách 1. světové války na straně dohodových mocností více než 120 000 Čechů a Slováků.

¹⁶ VÚA-VHA, f. ČNS Amerika, k. 16.